

Multi-sited ethnography as a research method for globalization

Küreselleşme üzerine bir araştırma yöntemi olarak çok-sahalı etnografi

Fatih Varol¹

Abstract

The globalization process destabilizes the meaning of the key concepts (e.g., site, place, and local) of ethnography because of the increasing impact of world-wide interconnectedness and interdependence. Thus, an ethnographic research conducted in a single place is not helpful to understand the complexity of the globalization process. An ethnographic research needs to take into account the multiplicity of global network and flows that overlap with one another in the global and local to better understand the globalized world. Therefore, the multi-sited ethnography has developed to overcome the risk of avoiding the complexity of the global circulation and its impact on the local. This article examines the development of the multi-sited ethnography to better understand the globalization process. As an example of the multi-sited ethnography, this article examines Carolyn Nordstrom's ethnographic study of *Global Outlaws*. Her work highlights the links between the local, national and global by paying attention to the context of multi sites to understand how global capitalism works.

Keywords: Globalization; time and space compression; global flows; multi-sited ethnography; global capitalism.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

Özet

Küreselleşme ile birlikte yaşanan zaman ve mekân tecrübesindeki değişim “yer,” “yerel,” ve “alan” gibi kavramlarının anlamını muğlaklaştırmaktadır. Bu nedenle, sınırlı ve dar bir alanda katılımcı gözlem üzerine kurulu klasik etnografik bir saha araştırması küreselleşme sürecinin karmaşıklığını anlamak bakımından yetersiz kalmaktadır. Yalnız, küreselleşmenin genel geçer etkilerinin ötesine geçmek ve günlük hayat üzerindeki etkisinin ortaya çıkarılabilmesi için de saha çalışması oldukça önemli bir metottür. Bu nedenle klasik etnografinin küresel dünyayı anlamada yetersizliğinin üstesinden gelebilmek için son yıllarda küresel akışın ve bağlantının peşinden giden, her bağlantı noktasındaki yerel ve küresel arasındaki etkileşimi ortaya çıkarmaya çalışan çok-sahalı etnografi yeni bir yaklaşım olarak gelişmiştir. Bu makalede öncelikle küreselleşme sürecinin klasik etnografiyi neden yetersiz kıldığı ve çok-sahalı etnografinin neden bir ihtiyaç olarak geliştiği incelenecek, sonrasında ise çok-sahalı etnografiye iyi bir örnek olması bakımında Carolyn Nordstrom'un *Global Outlaws* adlı çalışması ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme; zaman-mekân sıkışması; küresel akış; çok-sahalı etnografi; küresel kapitalizm.

¹ Arş. Gör. Dr., Istanbul University, Faculty of Theology, Sociology of Religion, fhvarol@gmail.com

1. Giriş

Küreselleşme sürecini anlamak için sosyal bilimciler bir süredir oldukça yoğun bir gayret göstermekte ve daha iyi anlamak için en uygun araştırma yöntemini bulmaya çalışmaktadır. Bu durum ister istemez sosyal bilimlerde kullanılan araştırma metot ve metodolojilerini de önemli ölçüde etkilemektedir. Peki, genelde sınırlı bir sahada katılımcı gözlem üzerine kurulu etnografik saha çalışması, küreselleşme sürecini veya toplumlar arası etkileşimin çok hızlı ve geçişken olduğu küresel dünyayı anlamak için uygun bir metot mudur? Bu makalede sosyal bilimlerde oldukça yaygın bir şekilde kullanılan etnografik saha çalışmasının küreselleşme sürecini ve onun getirdiği temel problemleri anlamak için elverişli olup olmadığı ve etnografik saha çalışması ile ilgilenen sosyal bilimcilerin küreselleşme sürecini daha iyi anlamak için etnografiyi nasıl kullandıkları incelenecektir.

Her ne kadar etnografi okur-yazar olmayan kültürleri anlama faaliyetinin bir parçası olarak antropolojide gelişmiş olsa da, zamanla modern toplumların ve kurumların da anlaşılması için kullanılmaya başlanmıştır. Bugün ise sosyal ve beşerî bilimlerde oldukça yaygın olarak kullanılan önemli bir araştırma metodudur. Klasik antropolojide araştırma sahası genel olarak dünyanın ücra bir köşesindeki belki bir kabile, belki bir köy, belki bir ada iken, etnografinin modern toplumları anlamak için de kullanılmaya başlanmasından sonra araştırma sahası mahalle, okul, işyeri, hastane ve fabrika gibi yerleri de kapsamaya başlamıştır. Modern veya ilkel bir toplum olsun, klasik etnografide esas olanın sınırları belirli bir mekânda “orada olarak” tecrübe edilmesi ve bu tecrübenin ifade edilmesidir. Yani araştırma sorusuna cevap verebilecek sınırları belirli en uygun sahada belirli bir süre oraya katılarak tecrübe edilmesi ve kendi bağlamında anlaşılması üzerine kuruludur. Yalnız etnografik çalışmalar kültür=kimlik=yer=mekân anlayışı üzerine kuruludur. Bunun için de temsil bakımından en uygun çalışma yeri (veya saha) seçilmeye çalışılır. Mesela, Carol Delaney 1980-1982 yılları arasında Anadolu’da Türk köy toplumunda kozmoloji, toplumsal cinsiyet, aile, evlilik ve akrabalık üzerine yapmış olduğu etnografik çalışmasında saha seçimini şöyle anlatmaktadır:

“Türkiye’de otuzbinden fazla köy var. Ben bunların Orta Anadolu yaylasındaki ellisinden fazlasını bir kırsal sağlık ekibi ile birlikte gezdim. “Tipik” bir köy aramıyordum. Uygun malzemeyi sağlayabilecek iki cinsiyetten ve tüm yaşlardan yeterli insan barındıran, böylece doğum, evlilik ve ölüm gibi yaşam döngüsü ritüellerini gözlememi mümkün kılacak ve Türkiye nüfusunun çoğunluğu gibi Anadolu Türkü, ve Sünni olan bir köy arıyordum. Sonuçta seçtiğim köy, ..., aşağı yukarı 850 nüfusluydu, ..., ve kadın ile erkek nüfusu eşitti; bu insanlar kendilerini gerçek Anadolu Türkleri olarak görüyorlardı ve Alevi değil, Sünni olduklarını söylüyorlardı” (Delaney, 2001: 39)

Saha çalışmasını tamamladıktan yaklaşık 20 yıl sonra, 2001 yılında kitabının Türkçe çevirisi için yazmış olduğu takdimde ise kısa zaman içinde köyde olan değişiklikleri şöyle anlatmaktadır: “Köye ilk kez 1986 yazında dönebildim...O zaman ile 1992’deki ikinci ziyaretim arasında fazla bir şey değişmemişti... 1997’den itibaren hemen her yıl köyü ziyaret ettim ve çok büyük değişikliklerle karşılaştım” (Delaney, 2001: 10). Daha sonrasında ise takdimde, köye olan ulaşım imkanlarının ne kadar değiştiğini, insanların işçi olarak şehre göç ettiğini, kasabadan köye olan otobüsleri, köye gelen telefonlar sayesinde “her evin şehre ve dünyaya doğrudan bağlantısı” olduğunu ama köyünde yarı yarıya küçülüp evlerin terk edildiğini, apartman tipli binalar ve villa tarzı evlerin yapıldığını, evlerde yeni yapılmış olan güneş enerji panellerini, ve bir zamanlar köyde en önemli etkinlik olan evliliklerin yerini artık cenaze törenlerinin aldığını anlatmaktadır. Delaney takdimini şöyle bitirmektedir: “Köy yaşantısı Anadolu platosunda yaklaşık 10000 yıl önce ortaya çıktı ve yerleşik köy yaşantısına belki de ilk Anadolu topraklarında geçildi. Bugün, bu yaşam biçimi hızla ortadan kayboluyor” (Delaney, 2001: 12).

Delaney’in 1980’lerde yapmış olduğu çalışmadan yaklaşık 20 yıl sonra ifade ettiği gözlemler bile tek başına dünyanın kısa zamanda ne kadar çok değiştiğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Muhakkak Anadolu’daki köyler 10000 yıllık süre içinde oldukça değişmiştir, ama yaşanan değişim son 20 yılda yaşananlar kadar hızlı olmamıştır. Yaşanan hızlı değişim neticesinde artık 10000

yıllık köy hayatı bitme noktasına gelmiştir. Peki Delaney bugün aynı araştırma konusu için etnografik bir çalışma yapmak isteseydi temsil bakımından ideal bir saha olarak nereyi seçerdi? Veya Türk toplumunda toplumsal cinsiyet, aile bağları ve evlilik üzerine etnografik bir çalışma yapmak isteyen bir araştırmacı için ideal bir saha neresidir? Kültürü temsil bakımından sınırlı ve dar bir sahada veya tek bir köyde yapılan etnografik bir çalışma ne derece yeterli olabilecektir?

Aslında küreselleşme bir araştırma metodu olarak etnografik saha çalışması için hem yeni sorunlar doğurmakta hem de etnografinin gelişimi bakımından yeni fırsatlar sağlamaktadır. Zaman ve mekân tecrübesindeki değişim “yer,” “yerli,” “saha” ve “alan” gibi etnografinin temel kavramlarını muğlaklaştırması nedeniyle sınırları belirli dar bir saha üzerine kurulu klasik etnografi siyasi, kültürel ve ekonomik sınırların belirsizleştiği küresel dünyayı anlamak bakımından yetersiz kalmaktadır. Diğer tarafta, küreselleşme üzerine yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu genelde günlük ve gerçek hayat tecrübelerinden ziyade küreselleşmenin genel geçer etkileri üzerinedir (Castells, 2000; Featherstone, 1990; Harvey, 1990, 2007; McMichael, 1996; Morley, Morley, Robins, & Robins, 2002; G. Ritzer, 2014; Turner, 1994). Her ne kadar bu tür çalışmalar küresel dünyayı anlamak bakımından oldukça önemli olsa da, küreselleşmenin gündelik hayat ile olan teması ortaya çıkarılmadan küreselleşme sürecinin yeterince anlaşılması mümkün değildir. Etnografinin sosyal bilimlerde kullanılan diğer araştırma metodlarından ayrıldığı en önemli nokta araştırmacının içine araştırmacıyı da yerleştirilmesi ve gündelik hayatın bir parçası olarak araştırmacının dışarıdan biri olduğunu unutmadan, içeride olanları tecrübe etmesidir. Bu bakımdan küreselleşmenin dünyanın birçok yerinde günlük hayat üzerinde olan etkisinin ortaya çıkarılması için etnografi oldukça önemli bir araçtır. Dar bir sahada yoğun bir katılımcı gözlem üzerine kurulu klasik etnografinin küresel dünyayı anlamada yetersizliğinin üstesinden gelebilmek için etnografi ile ilgilenen sosyal bilimciler bir süredir bu konuyu problem haline getirmişlerdir (Amit, 2003; Appadurai, 1996; Burawoy, Blum, George, Gille, & Thayer, 2000; Gille, 2001; Gille & Riain, 2002; Marcus, 1998). Bir çözüm olarak da son yıllarda çok-sahalı etnografi (*multi-sited ethnography*) yaygın bir yaklaşım olarak ön plana çıkmaya başlamıştır.

Yukarıda kısaca bahsedilen minval üzere, bu makalede öncelikle küreselleşme sürecinin neden ve nasıl etnografik saha çalışmasını etkilediğini anlamak bakımından küreselleşme hakkında David Harvey ve Arjun Appadurai'nin çalışmaları çerçevesinde kısa bir bilgi verilecektir. Sonrasında ise genelde sınırlı bir sahada yapılan klasik etnografinin küresel dünyayı anlamak bakımından neden yetersiz olacağı, ancak etnografik bir bakış açısı olmadan da küresel dünyanın yeterince anlaşılacağı, bunun içinde çok-sahalı etnografinin önemli bir yaklaşım olarak geliştiği gösterilmeye çalışılacaktır. Son olarak da hem etnografinin küresel dünyayı anlamak bakımından ne kadar önemli olduğunu göstermesi hem de çok-sahalı etnografiye iyi bir örnek olması bakımında Carolyn Nordstrom'un *Global Outlaws* (2007) adlı çalışması incelenecektir.

2. Küreselleşme, Zaman ve Mekânın Yeniden Şekillenmesi ve Etnografi

Küreselleşme sürecinin etnografiyi neden ve nasıl etkilediğini anlamak için öncelikle küreselleşme hakkında bilinen bazı bilgileri tekrar etmek zorundayız. En basit tanımıyla küreselleşme iletişim ve ulaşım alanındaki teknolojik ilerlemeler neticesinde dünyanın giderek küçülmesi ve McLuhan'ın tabiriyle bir “küresel köy” (McLuhan & Powers, 1989) haline dönüşmesidir. Bu noktada, David Harvey'in *Postmodern Durum* (1990) adlı çalışmasında kavramsallaştırdığı “zaman ve mekân sıkışması” küreselleşme sürecinin etnografik çalışmalara olan etkisini anlamak bakımından oldukça önemlidir. Bu çalışmasında Harvey, 1500'lü yıllardan günümüze dünyanın yaşadığı küreselleşme sürecini yani iletişim ve ulaşım alanındaki teknolojik ilerlemeler neticesinde insanoğlunun zaman ve mekân tecrübesindeki dönüşümü ve bunun toplumsal hayat üzerindeki etkisini incelemektedir. Harvey'in çalışmasında “zaman ve mekân sıkışması” dört tarihsel dönemde gösterilmiştir. 1500-1840 yılları arasında ortalama hız en iyi at ile saatte 10 mil yapılabilmektedirken iken, 1850-1930 arasında buharlı tren ile bu saatte 65 mile, 1950'lerde uçak ile 300-400 mile, 1960'larda ise jet uçaklar ile 500-700 mile çıkmıştır (Harvey, 1990: 241). Bu değişim teknolojik ilerlemeler ile birlikte giderek daha da artmaktadır. Ulaşım alanındaki

ilerlemelere ilaveten uydu, internet ve cep telefonu gibi iletişim alanındaki teknolojik ilerlemeler de insanlar arasındaki etkileşimi daha kolaylaştırmış ve mekân insanlar ve toplumlar arası etkileşimde bir engel olmaktan çıkmıştır (Harvey, 1990: 289).

Harvey, Ortodoks Marksist bir bakış açısına sahip olması nedeniyle küreselleşme sürecini daha çok ekonomi merkezli bir yaklaşımla, onun tabiri ile “fordist” üretim tarzından “post-fordist” üretim tarzına geçiş olarak incelemekte ve bu geçişin siyasi ve kültürel alandaki etkilerini göstermektedir. Bu çalışma esas olarak küreselleşme sürecinin etnografik çalışmalara olan etkisi ile ilgilenmekte olduğu için bu çalışma için önemli olan husus, “zaman ve mekân sıkışması” ve özellikle de mekân tecrübesindeki değişimin etnografin en temel kavramları olan “saha,” “yer” ve “alan” üzerindeki etkisidir.

Bu noktada zaman ve mekân tecrübesindeki değişimin etnografik çalışmalara olan etkisinin anlaşılabilmesi için Arjun Appadurai'nin *Modernity at Large* (1996) adlı çalışmasında toplamış olduğu makaleleri oldukça önemlidir. Zaman ve mekân sıkışmasının bu kadar yoğun yaşanmadığı eski dünyada savaş ve toplu din değiştirme hareketleri dışında kültürler ve toplumlar arasındaki etkileşim oldukça sınırlı idi ve dolayısıyla kültürel değişim oldukça zaman alan ve yavaş gerçekleşen bir süreçti. Fakat bu durum küresel bir köy haline dönüşen dünyamız için geçerli değildir. Appadurai bu süreci küresel ve yerel arasında ve farklı yerel alanlar arasında sürekli, kontrol edilmesi mümkün olmayan ve oldukça yoğun kültürel, siyasi, fıkırsel, finansal, teknolojik ve insani akış süreci olarak ele almaktadır. Bu süreç içerisinde aktif ve etkili olan ulus-devletler, çok-uluslu şirketler, uluslararası medya, ülkeler içindeki muhalif hareketler ve diaspora cemaatleri gibi sayısız aktör bulunmaktadır. Daha da önemlisi, bu sayısız aktör arasında kontrol edilmesi mümkün olmayacak derecede fazla ve çok yönlü bir etkileşim veya akış bulunmaktadır. Bu aktörlerin her birinin farklı geçmişleri, farklı tahayyülleri, farklı beklentileri, farklı ilişkileri ve farklı amaçları vardır ve bunların her biri, derecesi farklı da olsa, küresel dünyada etkili olmaktadır. Appadurai'a göre, bu küresel akışlar özellikle beş farklı temel alanda gözlemlenmektedir: “Ethnoscapes,” “Mediascapes,” “Technoscapes,” “Finanscapes,” ve “Ideascapes” (Appadurai, 1996: 33). Appadurai bu kavramların sonlarına eklenmiş olan “-scapes” ile bu alanlar içindeki geçişkenliği, akışkanlığı ve bu alanların düzensiz şekillenmesini vurgulamak istemiştir. Bu kavramları kısaca açıklamak gerekmektedir. “Ethnoscapes” dünya üzerindeki turistler, göçmenler, mülteciler, sürgünler ve geçici işçiler gibi günümüz dünyasında ulusal ve uluslararası alanda ciddi sonuçları olan insan hareketliliğini ifade etmektedir. “Mediascapes” bilginin çok hızlı bir şekilde dünya üzerinde yayılması ve dağılması için kullanılmaktadır. “Technoscapes” ile teknolojik alandaki gelişmelerin dünya üzerinde çok hızlı taşınabilmesini ifade etmektedir. “Finanscapes” paranın çok hızlı dolaşımını göstermektedir. “Ideascapes” ise aydınlanma ile yaygınlık kazanan ve evrenselleşen özgürlük, eşitlik ve demokrasi gibi fikirlerin dolaşımını ve bunların siyasi mücadelelerde kullanımının yaygınlık kazanmasını ifade etmektedir.

Appadurai'a göre bir alan içindeki gelişmeler diğer alanları etkileyebilse de, aslında bu alanlar birbirinden kopuk olarak kendi mekanizmaları içinde hareket etmektedir (Appadurai, 1996: 37) ve aralarındaki bağlantı ve kendi mekanizmaları içindeki akış bağlamdan bağlama değişmektedir. Mesela, Japonya fikirlerin ve metaların akışına açıktır ama göçmen kabulüne pek sıcak bakmaz. Göçmen akışına karşı mesafeli olma durumu İsviçre ve Suudi Arabistan için de geçerlidir ama onlar yabancı işçilerin akışına açıktır. Diğer taraftan, oralarda çalışan yabancı işçiler de kendi vatanlarıyla yoğun bir etkileşim halindedir. Kısaca küresel dünyada bu alanlar içinde oldukça kompleks ve çok boyutlu akışlar vardır.

Appadurai'ın yaklaşımında dikkat etmemiz gereken önemli hususlardan biri küresel akışların tek taraflı olmadığıdır. Yani küreselleşme ile dünya üzerinde oluşan sayısız akış neticesinde Batı-merkezli yaklaşımlar geçerliliğini yitirmiştir. Bu bağlamda genelde çok yaygın bir kanaat olarak küreselleşme ile birlikte dünyanın Batı kültürünün etkisi altında homojenleşmekte olduğu kabul edilir. Ancak, Appadurai'a göre küresel dünyada böyle tek yönlü ve basit bir ilişki yoktur. Bugün günümüzde hem aynılık hem de farklılık aynı zamanda birlikte bulunmaktadır. Bunun en iyi örneklerinden biri diaspora cemaatleridir. Bugün dünyanın birçok yerinde kendi anavatanlarıyla

yakın ilişkiye devam etmekte olan ve kendi kültürlerini farklı bir bağlamda yeniden üretmekte olan diaspora cemaatleri oluşmuş durumdadır (Appadurai, 1996: 4). Almanya’da yaşayan Türklerin durumu iyi bilinen bir örnektir. Onların büyük çoğunluğu genel olarak sadece Türk televizyonlarını izlemekte, Türkiye gündemini yakından takip etmekte, Türkiye’den evlenmekte, Türk mobilyası kullanmakta ve Türk yemekleri yemektedir. Tabii ki bu durum sadece Türkler için geçerli değildir. Buna benzer bir durum İngiltere’deki Pakistanlılar, Fransa’daki Cezayirli, ABD’deki Koreliler gibi birçok diasporik cemaat için de geçerlidir (Appadurai, 1996: 4). Dolayısıyla aynı coğrafi mekânda aynı anda birden çok kültürel, siyasi ve ekonomik akış tecrübe edilmekte ve günlük hayatı etkilemektedir.

Aslında küreselleşme konusu daha da ayrıntılı olarak ele alınabilir ama bu çalışmanın esas konusuna yoğunlaşmak için bu kısa giriş yeterli bir arka plan sağlayacaktır. Kısaca belirtmek gerekirse, küreselleşme üzerine olan birçok çalışmada (Albrow, 1996; Castells, 2000; Hall, 1991a, 1991b; Lash & Urry, 1993; Mato, 1997) ortak olan en önemli noktalar dünyadaki toplumlar ve kültürler arası geçişkenliğin ve etkileşimin çok kolay bir hale gelmesi, küresel bir ağa dönüşen dünyada kontrol edilmesi mümkün olmayacak derecede çok yönlü bir kültürel, siyasi ve ekonomik akışın olduğudur. Bu noktada, bu çalışma için esas olan soruya geçilebilir. Küresel dünyada mekânın anlamı nedir? Daha da spesifik olarak soracak olursak, bugün Almanya’da yaşayan Türkler için mekân neresidir? Coğrafi olarak Almanya denilebilir ama kültürel ve kimliksel olarak artık günümüzde coğrafi mekânın fazla bir anlamı kalmamıştır. Kültürler ve kimlikler belirli bir mekâna ve yere bağımlı olmadan da oluşmakta veya kendi varlıklarını devam ettirebilmektedirler (Appadurai, 1996; Friedman, 1994; Giddens, 2011; Hall, 1991a, 1991b; Meyrowitz, 1986). Yani, “mekandan bağımsızlaşma” (Appadurai, 1996; Schiller, Basch, & Blanc, 1995; Tomlinson, 1999) günümüz toplumlarının temel özelliklerinden biridir.

Geleneksel anlamda “yer” belirli sınırlar içinde kendi kültürü, kendi hukuku, kendi siyaseti olan otonom bir yapıya sahiptir (Harvey, 1990: 240). Fakat, günümüzde mekân geleneksel anlamını yitirmiştir. Bu bağlamda Massey’in (1994) ifade ettiği gibi günümüz dünyasında mekân sınırları belirli, statik, homojen ve tekil bir kimliği olan bir yeri ifade etmemektedir; artık mekân sınırları belirli olmayan ve sürekli etkileşim içinde devamlı olarak yeniden inşa edilen bir süreçtir. Peki zaman ve mekân tecrübemizdeki değişimin ve mekânın sürekli olarak inşa edilen bir süreç olmasının “yer,” “yerli,” “saha,” ve “alan” gibi etnografinin en temel kavramları üzerine etkisi nedir?

Zaman ve mekân tecrübemizin değiştiği küresel dünyada hayatın her alanındaki sınırlar bulanıklaşmaya başlamıştır. Artık günümüzde modern ve ilkel gibi ayrımlar etkisini yitirmiştir (Eriksen, 2001: 29). Dünyanın en ücra köşesindeki toplumlar, en kapalı köyler bile küresel akıştan etkilenmekte ve küresel akışı etkilemektedir. Yoksul toplumların en yoksul katmanları bile iletişim araçlarına ve küresel kültür ürünlerine çok rahat ulaşabilmektedir. Böylesine köklü bir değişim yaşandığına ve küresel akış ve bağlantı her yeri kapsadığına göre, bu durumu akademik çalışmalar da dikkate almak zorundadır. Çünkü sosyal bilimlerin ilgilendiği kültür, din, ekonomi ve iktidar gibi temel konuların hemen hepsi bugün çok yönlü küresel akışın etkisi altında şekillenmektedir. Küresel ağda birçok akış hem birbirini etkilemekte hem de birbirinden etkilenmektedir. Bu etkileşimin derecesi toplumdan topluma şehirden şehre sokaktan sokağa farklı olabilir ama küresel ağın bir parçasıdır. Peki bir etnograf bu kadar yoğun bir etkileşimin olduğu günümüz dünyasında sınırlı bir sahada nasıl çalışabilir? Ve sınırlı bir alana hapsolmuş etnografik bir çalışma günümüz dünyasını anlamada ne kadar yeterli olabilir? Daha da spesifik olarak etnografi küreselleşme ile birlikte oldukça sıkıntılı bir duruma düşmüş müdür?

Diğer tarafta, her ne kadar zaman ve mekân tecrübesindeki değişim geleneksel etnografiyi küresel dünyayı anlamak bakımından dezavantajlı bir duruma soksa da küreselleşme sürecinin günlük hayattaki etkisinin gerçek hayattan kesitlerle anlaşılabilmesi için etnografik çalışmalara ihtiyaç vardır. Zira, küreselleşmenin gündelik hayata olan etkisini ortaya çıkarmayan analizler ayağı yere basmayan yaklaşımlar olarak kalacaktır. Mesela, küreselleşmenin yaygın olarak incelenmeye başladığı yıllardan beri hem kültürel hem siyasi hem de ekonomik alanda yapılmış çalışmalar genelde tek merkezli bir dünya anlayışının uzantısı olarak yereli küresel etkisi altında şekillenen pasif bir alıcı

olarak betimler. Böyle çalışmalarda dünyanın Batı kültürü etkisi altında homojenleştiğinden (George Ritzer, 1998), ulus-devletin ölümünden (Wriston, 1992), tarihin sonundan (Fukuyama, 2006) ve IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kurumların dünyadaki ekonomiyi tek başına şekillendirdiğinden (Dicken, 1992) sıklıkla bahsedilir. Kuşkusuz küresel dünyada Batı kültürü dünyayı etkilemektedir, ulus-üstü kurumlar ulusal siyaset ve ekonominin şekillenmesinde aktif rol almaya çalışmaktadır ama küreselleşme yukarıda da kısaca gösterdiğimiz gibi sadece küresel ile yerel arasındaki tek taraflı bir ilişki üzerine kurulu değildir (Burawoy et al., 2000; Gille, 2001; Gille & Riain, 2002).

Küresel ile yerelin etkileşiminin her bir bağlamda farklı sonuçları ve bin bir yüzü vardır (Appadurai, 1996; Burawoy et al., 2000; Castells, 1997; Friedman, 1994; Schiller et al., 1995). Bu süreçte her bir aktörün farklı geçmişi, farklı hafızaları, farklı küreselleşme tahayyülleri, farklı ideolojileri, farklı ilişkileri, farklı mücadeleleri olduğu gibi her biri farklı küresel akışların etkisi altındadır. Küresel ile yerel arasındaki etkileşimin her yerde aynı olmadığını, yereli küresele olan etkisinin ve küreselin farklı yerlerde farklı etkilerinin görülebilmesi için etnografi en önemli araştırma metodlarından biridir çünkü ancak etnografi yerel ile küresel arasındaki ilişkiyi sahadan somut örneklerle, günlük yaşamdan kesitlerle ve yaşanmış gerçekliklerle ortaya çıkarabilir.

Ancak, sınırları belirli ve dar bir alanda yapılan etnografi küresel dünyayı anlamak için yeterli değildir. Marshall Berman'ın ifade ettiği gibi eğer günümüz dünyasında *Katı Olan Her Şey Bubarlaşıyor* (1983) ise, etnografinin katı olan mekân anlayışı da bunun dışında değildir. Bilgi ve söylemin artık çok kısa zamanda tüm dünya üzerinde yayılabilmesi, küresel ekonominin her alanı kapsamaması, küresel aktörlerin her alanda etkili olması gibi gelişmeler neticesinde küresel ve yereli bir araya getirip arasındaki bağlantıyı kuran ve farklı yereller arasındaki etkileşimin ortaya çıkaran bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaca bir cevap verebilmek için Appadurai, mekândan bağımsız ve ulus-ötesi bir bakış açısını gerektiren "*kozmpolitan etnografi*" veya "*makro etnografi*"nin gereklilik olduğunu kabul etse de, pratikte nasıl yapılacağı ile fazla ilgilenmemiştir. Ancak George E. Marcus *Etnography through Thick and Thin* (1998) adlı çalışmasında çok-sahalı (*multi-sited*) etnografi olarak kavramlaştırdığı ve derinlemesine incelediği yaklaşım böyle bir ihtiyaca cevap olarak son yıllarda oldukça yaygınlaşmıştır. Bu yaklaşımda kısaca merkezi olmayan ama farklı sahalarda küresel ağdaki bağlantıları ve onların etkisini anlamak için küresel akışın peşinden giden bir araştırma stratejisi izlenilir. Buradaki saha artık sadece bir yeri ifade etmemekte, aynı zamanda farklı perspektifleri ve akışları da kapsamaktadır. Bu nedenle belli bir soruya cevap vermek için tek bir merkezde yaşayıp orada olmak ve katılımcı gözlem ile anlamak yerine, çok-sahalı etnografide esas olan soruya cevap verebilmek veya anlamak için sınırları belirli bir yere konumlanmadan küresel akış içindeki insanların, hayat hikayelerinin, fikirlerin, ürünlerin ve/veya çatışmaların peşinden gidilmesidir.

3. Küresel Kapitalizm Üzerine Çok-Sahalı Bir Etnografi Örneği

Notre Dame üniversitesinde antropolog olarak küreselleşme, kapitalizm, uluslararası suç, ve Afrika üzerine çalışmalar yapan Carolyn Nordstrom'un 2007 yılında yayımlanmış olduğu *Global Outlaws* (2007) adlı çalışması hem küresel dünyanın anlaşılmasında etnografinin ne kadar önemli bir metod olduğunu göstermesi, hem de çok-sahalı etnografiye bir örnek olması bakımından oldukça orijinal ve ufuk açıcı bir eserdir. Nordstrom bu çalışmasında para, organize suçlar ve iktidar arasındaki ilişkiler bağlamında 21. yüzyılda küresel kapitalizmin işleyişini, çok-uluslu şirket imparatorluklarını ve onların içlerinde olduğu organize suçları anlamaya çalışmaktadır. Bunun içinde Afrika'nın güneyinde çok fakir bir ülke olan Angola'dan başlayıp Rotterdam, Londra ve Los Angeles gibi küresel kapitalizmin merkezi olan birçok sahada 2000'li yılların başlarında yaklaşık 5 yıl süren yerel-ulusal-küresel arasındaki etkileşimi gösteren etnografik bir çalışma yapmıştır. Buralarda en fakir insanların hayat hikayelerini dinlemekte, küresel ticaretin kalbi olan uluslararası limanların ve uluslararası firmalara ait yük gemilerinin işleyişini anlamaya çalışmakta, ürünlerin sınırlardan geçişini izlemekte, sınırlarda ve limanlarda çalışanlar ile görüşmeler yapmakta ve Scotland Yard gibi küresel kaçakçılığın takibini yapan merkezlerde kanun adamlarının uzmanlığına başvurmuştur. Kısaca ürünlerin, paranın ve iktidarın peşinden giderek küresel kapitalizmin işleyişini anlamaya çalışmakta

ve küresel ticaretin çoğunun yasal ve yasadışı olanın kapsamı dışında hukuk ötesi bir durum olduğunu göstermektedir.

Nordstrom çalışmasına Angola'nın tam merkezinde iç savaşın hala etkisini devam ettirdiği yıllarda kimsesi kalmamış bir savaş yetimi olan Okidi'nin hikayesi ile başlamaktadır. Okidi ile iç savaş neticesinde harabe olmuş bir şehrin merkezinde Okidi muhtemelen kaçak olarak ülkeye girmiş olan Marlboro marka sigara satmaya çalışırken tanışmışlardır. Okidi uluslararası bir markanın sigaralarını satarak küresel kârdan kendine düşen küçük payı almakta ve bununla günlük gıda ihtiyacını ancak karşılayabilmektedir. Kendine barınak olarak da savaştan harabe olmuş yerleri kullanmaktadır. Aslında Okidi yalnız değildir. Afrika'nın savaştan harabeye dönmüş bu ülkesinde Okidi gibi sayısız savaş yetimi çocuk bulunmaktadır. Onlar da aynı Okidi gibi bir şeyler satarak hayatlarına devam ettirmektedirler. Nordstrom Afrika'nın ücra bir ülkesinin savaştan harabeye dönmüş sokaklarında küresel bir marka olan sigarayı satın yaşamlarını devam ettirmeye çalışan bu çocukların her ne kadar coğrafi olarak dünya ticaret merkezlerinden uzakta bir yerde yaşıyor olsalar da, aslında onların hikayesi trilyon dolarlık uyuşturucu, sigara ve silah kaçakçılığı üzerine kurulu küresel ekonomik ağın bir parçası olduğunu göstermektedir. Daha da ötesi Okidi ve onun gibi birçok çocuğun hikayesi küreselleşmenin dünyanın en ücra ve en fakir yerlerine bile nasıl nüfuz ettiğinin ve yerel ile bir etkileşim halinde olduğunun da bir göstergesidir.

Yalnız küresel pastadan en az hisse onlara düşmektedir. Okidi'nin sattığı sigaralar Ona gelene kadar birçok el değiştirmekte ve coğrafi, endüstriyel, ulusal, kıtasal, yasal ve ahlaki birçok sınırı aşarak Okidi'nin eline satılmak üzere ulaşmakta ve küresel ticaret ağındaki en ücra noktalardan birini oluşturmaktadır. Peki bu sigaralar Okidi'ye nasıl ulaşmakta ve küresel ticaret ağı nasıl oluşmaktadır? Nordstrom Okidi ve Okidi gibi birçok yetimin sigaraları bir dükkan sahibi "amca"dan aldığını göstermektedir. Satılan sigara başına "amca" cüzi bir miktarı onlara vermekte ve onlarda günlük gıda ihtiyaçlarını ancak giderebilmektedirler. Yalnız "amca"nın dükkanında sadece sigara satılmamakta, silah, viski, elektronik gibi birçok ürün dükkanda bulunmaktadır. Ama bu noktada ilginç olan husus, Afrika'nın ücra bir kasabasındaki bu dükkanda bulunan ürünler aynı sigarada olduğu gibi belli başlı küresel markalardır. Küresel markalar bu dükkândan en fakir insanlara satılmakta ve buradan başlayarak sermaye belirli ellerde birikerek küresel baronlara doğru akmaktadır.

Okidi'nin sigarasını satın aldığı bir sürü küresel markayı satan dükkân gibi Afrika'nın bu ücra ülkesinde bir sürü dükkan vardır. Peki bu dükkanlara belli başlı küresel markalar nasıl ulaşmaktadır? Dükkan sahipleri ya kirli kişilerle bağlantısı olan birileri ya da bunlara ulaşabilen araçlara ulaşabilmektedir. Bu noktada da en önemli yerler ulusal ile uluslararası kesitiği yerler olan sınır noktalarındaki gümrükler ve özellikle de limanlardır çünkü küresel markalar genelde limanlar aracılığıyla ülkelere girmektedir. Aracıların büyük çoğunluğu genelde ülke limanına gelen ya da sınırdan tırlarla geçen malları ülke genelinde pazarlayan kişilerdir. Bugün Afrika kıtasının güneyindeki ülkelere birçok ürünün kaçak olarak (yani vergisi ödenmeden) ve limanlar aracılığıyla girdiğini öğreniyoruz. Tabii ki buradaki aktörler sadece değiş-tokuş işlemi yapan tüccarlardan ibaret değildir. Her bir aşamada tüccarlar, nakliyeciler, siyasetçiler, bürokratlar, polis ve özellikle de asker işin içindedir. Nordstrom'un çalışması geçiş noktalarındaki, özellikle de limanlardaki, rüşvet, kaçakçılık, görmezden gelme, ayrımcılık gibi kanunsuzlukları gerçek hayattan örneklerle gözler önüne sermektedir.

Peki Afrika'nın bu limanlarına ürünler nasıl gelmektedir? Tabii ki uluslararası limanlar aracılığıyla. Dünyadaki ticaretin çok büyük bir çoğunluğu Rotterdam, Londra, Los Angeles, Shanghai, Singapur, Cape Town gibi uluslararası limanlar aracılığıyla yapılmaktadır. Peki bu limanlar nasıl çalışmaktadır? Nordstrom'un çalıştığı sahalardan birisi de dünyanın en büyük limanlarından birisi olan Rotterdam limanıdır. Avrupa'ya açılan mallar genellikle Rotterdam'a gelmekte ve oradan tüm Avrupa'ya dağılmaktadır veya Avrupa'dan mallar genellikle Rotterdam'dan dünyaya dağılmaktadır.

Nordstrom'un çalışmasından yük gemilerinin binlerce konteyner mal taşıdığını öğrenmekteyiz. Ortalama bir yük gemisi 1700 konteyner taşımakta iken ve 12000 konteyner taşıyan yük gemileri de bulunmaktadır (Nordstrom, 2007: 117). Bir konteynerin liman gümrüklerinde incelenmesi ortalama 4 ile 6 saat sürmektedir. Eğer ortalama bir yük gemisindeki bütün konteynerler incelenecek olsa yaklaşık 5000 saatlik bir mesai gerektirmektedir. Büyük bir geminin incelenmesi ise 30000 iş saati demektir. Dolayısıyla konteynerlerin hepsinin incelenmesi pratik olarak mümkün değildir. Nordstrom çalışmasında konteynerlerin ancak %5'lik bir bölümünün incelenebildiğini göstermektedir. Yani limanlardaki ticaretin %95'i kontrolsüz olarak yapılmaktadır. Ayrıca sayımı yapılan ve tamamen kanuna uygun ve bütün resmi kağıtları onaylanmış olarak bir limandan ayrılan bir geminin uluslararası sularda üzerinde yapmış olduğu değiş-tokuşun ise kontrolü bile mümkün değildir. Vardığı limanda ise gelen limandan onaylanmış resmi kağıtlar dikkate alınarak konteynerler kontrolsüz bir şekilde gümrükten geçmektedir. Dolayısıyla kaçakçılar için aslında limanlar birer cennettir (Nordstrom, 2007: 119). Sadece dolaşımı yasal ürünler kontrolsüz ve kayıt dışı olarak limandan limana ve oralardan da ülke içlerine girmemekte, aynı zamanda dolaşımı çok sıkı kontrol edilmesi gereken uyuşturucu madde ve silah gibi ürünler de çok rahat ve kontrolsüz bir şekilde dünya üzerinde küresel ticaret ağının bir parçası olarak dolaşabilmektedir. Mesela, dünyada sigaraların %50'si gümrüklerden kaçak olarak geçen sigaralar oluştururken (Nordstrom, 2007: 8), dünyadaki yasadışı narkotik trafik değeri ise yaklaşık 1 trilyon dolardır (Nordstrom, 2007: 130).

Peki küresel ticaret ağında kaçakçılığı en çok kim yapmaktadır? Organize bir şekilde kaçakçılık ile uğraşanların genelde mafya tarzı yapılanmalar olduğu zannedilir. Oysa Nordstrom'un çalışması bize dünya üzerindeki kaçakçılığın büyük bir oranının dünya üzerinde saygınlığı olan belli başlı çok uluslu şirketler tarafından yapıldığını (Nordstrom, 2007: 119) ve 21. yüzyılda tipik bir mal kaçakçısının çok uluslu bir şirkette herkesin saygı duyduğu ürünleri pazarlamak isteyen iyi eğitilmiş ve iyi giyinmiş orta seviye bir yönetici olduğunu göstermektedir. Bu yöneticiler çalıştıkları şirketlerin satışlarını ve kârlarını arttırarak şirket içinde yükselmeyi ve böylece kendileri için daha iyi bir kariyer ve aileleri için de daha iyi bir yaşam istemektedirler.

Nordstrom kıtalar arası küresel ticaretin ne kadar kolay ve kısa zamanda kontrolsüz bir şekilde gerçekleştiğini göstermektedir. Hükümetlerin ilgisizliği veya görmezden gelişi nedeniyle sigaradan, uyuşturucuya, elektroniğe ve arabalara birçok ürünün kontrolsüz geçişlerinden kaynaklanan vergi kaybı nedeniyle bir sürü fakir insanın en temel ihtiyaçlarının bile devletler tarafından karşılanamamaktadır. Nordstrom küresel ticaret ağında oluşan devasa kârların küresel şirketlerin kasalarına doğru akışını ürünlerin paranın ve insanların akışının peşinden giderek gerçek hayattan örneklerle anlatmaktadır. Bu ağda küresel kapitalizmin merkezi olan yerlerden limanlar aracılığıyla akan ürünler kontrolsüz bir şekilde fakir ülkelere girmekte, dünyanın en ücra yerlerinde temel ihtiyaçlarının bile karşılayamayan insanlar tarafından en fakir insanlara satılmakta ve bu ürünlerin satışından gerçekleşen üçer beşer kuruş kârlar birikerek küresel ticaretin merkezlerine doğru devasa bütçelerle akmaktadır. Fakirlerin minimum yaşamını ve iş bilen kişilerin ise kurdukları bağlantılar ile gittikçe kârlarını nasıl maksimize ettiğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu oldukça kompleks küresel ticaret ağında iş adamları, hükümetler, bürokratlar, askerler, küresel limanlar, küresel şehirler, uluslararası şirketler, yetim çocuklar, dükkanlar gibi sayısız yer, kişi ve ürün birbirine bağlı ve sayısız bir akış veya değiş-tokuş içerisinde.

4. Sonuç

Bu makalede çok boyutlu olan küreselleşme sürecinin etnografik bir saha çalışması olmadan yeterince anlaşılamayacağı ama bunun için de genel olarak sınırlı ve dar bir sahada gerçekleştirilen geleneksel etnografinin de yeterli olmayacağı gösterilmeye çalışılmıştır. Küreselleşmenin etkisi tek bir sahada da araştırılabilir ama küresel akış ve bağlantıları günlük hayat ile olan etkileşimi ortaya dökülmedikçe küreselleşme süreci yeterince anlaşılamayacaktır. Dolayısıyla, küresel akışın ve bağlantının peşinden giden, her bağlantı noktasındaki yerel ile küresel arasındaki etkileşimi ortaya çıkaran, bu bağlantıları farklı yerlerde farklı hayat hikayeleriyle bağlayarak küresel ağda toplumlar, kültürler ve insanlar arasındaki iç içe geçişi gösteren ve dolayısıyla küreselleşmenin görünmeyen

yüzünü ortaya çıkarması bakımından oldukça verimli bir yaklaşım olan çok-sahalı etnografi bir ihtiyaç olarak gelişmiştir.

Bu durumun sınırlı bir sahada yapılan geleneksel etnografiyi değersizleştirdiği düşünülmemelidir. Araştırmacının ilgilendiği konu tek bir sahada konumlanmasını gerektirebilir. Ama mekânın sadece coğrafi bir alandan ibaret olmaması ve küresel akışın dünyanın en ücra köşelerinde bile etkili olması nedeniyle, küresel akışın peşinden gitmek küreselleşmeyi anlamak bakımından oldukça önemli bir yöntemdir. Dolayısıyla tek bir saha üzere kurulu geleneksel etnografi ile çok-sahalı etnografi birbirinin alternatifi değil, birbirinin tamamlayıcısıdır. Geertz'in (1973: 29) kültür üzerine yapılan çalışmaların her zaman eksik kalacağını ifade etmesi gibi, küreselleşme üzerine yapılan çalışmalarda her zaman eksik kalacaktır. Yalnız, Nordstrom'un (2007) çalışmasında olduğu gibi hem küreselleşmenin yerelde olan etkisini ortaya dökülebilmek hem de küreselleşmenin bin bir yüzünü ortaya çıkarabilmek için küresel akışın peşinden giden, sıradan insanların hayat hikayelerini küresel ağda ortaya çıkarabilen çok-sahalı etnografi oldukça önemli bir yaklaşım olarak ön plana çıkmaktadır.

Kaynakça

- Albrow, M. (1996). *Global Age*. Wiley.
- Amit, V. (2003). *Constructing the Field: Ethnographic Fieldwork in the Contemporary World*. Routledge.
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: the University of Minnesota Press.
- Berman, M. (1983). *All that is Solid Melts Into Air: The Experience of Modernity*. Verso.
- Burawoy, M., Blum, J. A., George, S., Gille, Z., & Thayer, M. (2000). *Global Ethnography: Forces, Connections, and Imaginations in a Postmodern World*. Univ of California Press.
- Castells, M. (1997). *the Power of Identity*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Castells, M. (2000). *The Rise of The Network Society: The Information Age: Economy, Society and Culture*. Wiley.
- Delaney, C. (2001). *Tobum ve Toprak Türk Köy Toplumunda Cinsiyet ve Kozmoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dicken, P. (1992). *Global Shift: The Internationalization of Economic Activity*. Sage Publications.
- Eriksen, T. H. (2001). *Small Places, Large Issues: An Introduction to Social and Cultural Anthropology*. Sterling, Virginia: Pluto Press.
- Featherstone, M. (1990). *Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity*. Sage Publications.
- Friedman, J. (1994). *Cultural Identity and Global Process*. London: Sage Publications.
- Fukuyama, F. (2006). *The End of History and the Last Man*. Free Press.
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Giddens, A. (2011). *Runaway World*. Profile.
- Gille, Z. (2001). Critical Ethnography in the Time of Globalization: Toward a New Concept of Site. *Cultural Studies, Critical Methodologies*, 1(3), 319-334.
- Gille, Z., & Riain, S. Ó. (2002). Global Ethnography. *Annual Review of Sociology*, 28(1), 271-295.
- Hall, S. (1991a). the Local and the Global: Globalization and Ethnicity. In A. D. King (Ed.), *Culture, Globalization and the World System: Contemporary Conditions for the Representation of Identity*. Binghamton: SUNY.
- Hall, S. (1991b). Old and New Identities, Old and New Ethnicities. In A. D. King (Ed.), *Culture, Globalization and the World System: Contemporary Conditions for the Representation of Identity*. Binghamton: SUNY.
- Harvey, D. (1990). *The Condition of Postmodernity: An Inquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford: Blackwell.
- Harvey, D. (2007). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Lash, S., & Urry, J. (1993). *Economies of Signs and Space*. Sage Publications.
- Marcus, G. E. (1998). *Ethnography Through Thick and Thin*. Princeton: Princeton University Press.

- Massey, D. (1994). *Space, Place, and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Mato, D. (1997). On global and local agents and the social making of transnational identities and related agendas in “Latin” America. *Identities Global Studies in Culture and Power*, 4(2), 167-212.
- McLuhan, M., & Powers, B. R. (1989). *The Global Village: Transformations in World Life and Media in the 21st Century*. Oxford: Oxford University Press.
- McMichael, P. (1996). “Globalization: Myths and Realities”. *Rural Sociology*, 61(1), 25-55.
- Meyrowitz, J. (1986). *No Sense of Place: The Impact of Electronic Media on Social Behavior*. Oxford University Press.
- Morley, D., Morley, R. C. D., Robins, K., & Robins, P. C. K. (2002). *Spaces of Identity: Global Media, Electronic Landscapes and Cultural Boundaries*. Taylor & Francis.
- Nordstrom, C. (2007). *Global Outlaws: Crime, Money, and Power in the Contemporary World*. Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press.
- Ritzer, G. (1998). *The McDonaldization Thesis: Explorations and Extensions*. Sage.
- Ritzer, G. (2014). *The McDonaldization of Society*. Sage Publications.
- Schiller, N. G., Basch, L., & Blanc, C. S. (1995). From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration. *Anthropological Quarterly*, 68(1), 48-63.
- Tomlinson, J. (1999). *Globalization and Culture*. Cambridge: Polity.
- Turner, B. S. (1994). *Orientalism, Postmodernism and Globalism*. London: Routledge.
- Wriston, W. B. (1992). *The Twilight of Sovereignty: How the Information Revolution is Transforming Our World*. Scribner.

[Extended English Abstract](#)

The globalization process destabilizes the meaning of the key concepts (e.g., site, place, and local) of ethnographic fieldwork because of the increasing impact of world-wide interconnectedness and interdependence. Therefore, a conventional ethnographic fieldwork research conducted in a single place is not helpful to understand the complexity of the globalized world. This article examines the emergence of multi-sited ethnography as an alternative to the conventional ethnography for better understanding the interconnectedness in the globalized world.

Firstly, I examine the approaches of David Harvey and Arjun Appadurai to the globalization process to show how globalization challenges conventional ethnography. According to David Harvey, there is a big change in the human experiences of space and time. The world has experienced “time and space compression” because of the technological developments in travel and communication that led to the shrinking map of the world. Thus, distances between different places are no longer important for interaction between different cultures, societies and identities. Capitals and commodities can easily pass local and national barriers. Arjun Appadurai believes that the central issue in today’s imagined world is the tension between cultural homogenization and cultural heterogenization. In contrast to homogenization theories, today’s new global cultural economy is very complex and disjunctive. He believes that the globalized world cannot be understood without taking into account the relationship between five disjunctures of global flows: ethnoscape (the flow of people all over the world), mediascape (the flow of news, images, ambitions and information), technoscape (the spread of technology), finanscape (financial transmissions) and ideoscape (the spread of ideas such as democracy, human rights and nationalism in the globalized world). The suffix “scape” refers to constant changes within these spheres. Current global flows are the result of the interaction between these disjunctures.

After examining the globalization process from the perspective of Harvey and Appadurai, I focus on Doreen Massey’s analysis of space and place in the globalized world. She tries to reread the relationship between space and place and challenges some dominant ideas examining space as static and universal, place as local within a boundary. She argues that space and time “as a configuration of social relations” are inherently dynamic and inseparable from each other. She also

argues that the identities of place are not fixed and one-dimensional because it is the result of the interconnections and links between local, national, and international.

Then, I attempt to show that conventional ethnography was not enough to understand the globalization process because it mostly situates itself in a single place for in-depth understanding of cultures and societies. It is based on the formula of field=culture= identity=place. However, it is necessary to take into account the multiplicity of global network and flows that overlap with one another in the global and local to better understand the globalized world because of the changes in our time and space experience. Global problems such as poverty, inequality and identity politics can be understood better through the articulation of social relations within a wider network. Thus, the multi-sited ethnography has developed to overcome the risk of avoiding the complexity of the global circulation and its impact on the local. In his study of *Ethnography through Thick and Thin*, George E. Marcus examines the necessity of multi-sited ethnography in the globalized world, and discusses how it could be conducted. It firstly requires ethnographic fieldwork in more than one place. The basic approach within multi-sited ethnography is to follow global flows (e.g., migrants, commodities and movements) to understand global interconnectedness and the interaction between the local and the global.

As an example of the multi-sited ethnography, this article examines Carolyn Nordstrom's ethnographic study of *Global Outlaws*. Her work highlights the links between the local, national and global by paying attention to the context of multi sites to understand how global capitalism works. She begins her book by showing how the struggle of Okidi (a war orphan) in Angola for survival is part of the global flow of il/legal commodities. Then, each chapter and tale deals with different kinds of il/legal activities of the global supply chain and shows the transaction between national, international, and global, or smugglers, small size traders, those who struggle for survival, the governments, the military, and big corporations. Therefore, she conducted ethnographic research in many sites such as Angola, South Africa, Rotterdam, Londra and Los Angeles. She questions the dominant understanding of legality and tries to discover modern robber barons. She believes that many il/legal activities are routine for well-respected white collars and big corporations. As a result, the governments for the sake of global trade ignore security, and the most common victim of this connivance is average civilian looking for food, water and work.